

Csehy Zoltán (1973) költő, műfordító, irodalomtörténész, a pozsonyi Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének docense. Kutatási területe a humanista és neolatin irodalom, a régi magyar és kortárs költészet.

Ovidius: *Átváltozások* I. 5–150

Fordította Csehy Zoltán

A világ keletkezése, benépesítése, az ember teremtése

Egykor a tenger, a föld, meg a mindenségre borított égbolt és az egész roppant természet is egy volt, s káosznak hívták: nyers, rendetlen, kusza katyvasz, céltalan, ernyedt súly, melyben kavarnak a dolgok magvai összhang és rend nélkül szertekuszáltak. Fényben nem fürdette a földet a Nap ragyogása, nem hizott meg a hold, és szarvát nem mutogatta, nem csüngött földünk levegővel ölelten a légben tartva az egyensúlyt, és karjaival sose nyúlt ki Amphitrité sem hosszú partok pereméig, szárazföld, levegő, tenger, mind egybevegyültek, ingott még ez a föld, tengerben senki sem úszott, fénytelen állt csak a lég, tartósnak semmi se látszott, egymással küzdött minden, s egy testbe szorítva harcolt száraz a nedvessel, s a hideggel a hőség, harcolt lággyal a durva, nehézzel a tollpihe-könnyű. Egy isten, meg a bölcs természet hozta a békét: égtől vált el a föld, s földtől szabadult meg a tenger, elkülönült könnyű áramtól az elnehezült lég. Megszabadultak a vak káosztól, s el nem enyésző összhangot nyertek s a helyükre kerültek a dolgok. Felragyogott tüzes-izzó íve a súlytalan égnek, és a világ tetején meglelte örök lakozását. Könnyű légáram birodalma terült ki alája, lejjebb fekszik a föld, nehezebb elemek cipelője, súlya lehúzta szegényt, és körbeölelte a hullám végül a szárazföldet a legszélső pereménél. Bármelyik isten volt, aki elrendezte a káoszt, szétszabdalta előbb, s azután formálta meg újra, majd földünket gyúrta hatalmas gömb alakúra, hogy bárhonnan nézve is egyformán kerekedjen, elrendelte, ömöljön a hab, dagadozzon a szélben, verje vihar, hogy a földet a víztömeg árja ölelje. Száz forrást, tágas tavakat, mocsarat telepített, mélybe futó folyamat szédítő parti szegéllyel: egy-egy a föld kebelébe siet haza sokfele járva, egy-egy a tengerhez, ki a tágas víz terepére, nyúvi – folyónak a partja helyett – tengernek a szirtjét. Sík térséget nyújtott szét és völgyeket is vájt, lombosodott erdő, sziklás bércek magasodtak.

Jobbról és balról ugyanúgy két övre felosztva fénylik az ég, s mindnél tüzeesebb ötödikre közepén isteni gondviselés folytán: ugyanígy van a földön. Forrósága miatt a középső öv belakatlan hó van a két szélsőn, s mellettük a jég meg a hőség bölcs elegyéből mérsékelt öv-pár alakult ki. Rajtuk a lég: könnyebb, mint súlya a földnek, a víznek, s épp ugyanennyivel elnehezültebb teste a tűznél. Fellegeket rendelt oda és ködöket gomolyított, dörgedező dörgéssel ijesztve az emberi elmét, villámló viharos vihedert küldött, szelet, orkánt. Ám a szeleknek a föld megformálója nem adta mind az egész levegőt: féken gond tartani őket, mind-mind másfele fúj, folyton rohan, és a világot menten széttépnék a viszályfütötte fivérek. Eurus az ör keleten, nabataeus, perzsa vidéken, hajnali napsugarak fürdette hegyek magasában. Alkonyi szél Zephyrus, s a lenyugvó nap hevitette parton kedvvel időz, Scythiában az északi, zordon vad Boreas dül-fül, szemben meg esőzik örökkön, s ködtől nyirkosodóban a föld, Auster birodalma. Erre került a folyékony, súlytalan éter utána, melyben a földi salaknak még halovány nyoma sincsen. Épp sikerült kijelölni a légtér anyni határát, s már ki-kigyúltak a csillagok is melegítve egünket, melyek a vak köd terhe alatt kushadtak idáig. S hogy ne legyen lélek híján holt táj, a magasban számos csillagkép és istenalak lakozik fenn, s lenn fénylő halak úsznak a kristály habzubogásban, állat a földre került, a madár lebegő levegőbe. Egy nemesebb s okosabb lény kellett még a világra, hogy hódíthasson, hogy uralkodhasson a többen. És ember született, kit a mindent létre igéző, majd szebbé tévő istenség égi magokból sarjasztott, vagy az ég anyagától elszakadó föld őrizgette az ég testvérmagvát kebelében, s Iapetus fia ezt az esővízzel vegyítette, s isteneink képére kiformalgatta a testet. Földre szegett fejével jár mindegyik állat a földön, bezzeg az ember emelt főt nyert és égre tekinthet, így rendelte, a csillagokat fürkésze szemével. És ami nyers volt és formátlan idáig, a földön eddig nem látott emberformák kavarnak.

A világ négy korszaka

Jött az aranykor előbb: még nem volt jog, se fenyítés,
sem törvény, mégis trónolt az erény, az igazság.
Nem volt megtorlás és félsz, bronztábla se függött
törvénnyel fenyegetve. A nép nem leste remegve
még bírāja szavát, az erényhez bíra se kellett.
Nem vágták ki a bérci fenyőt, hogy a vízre eresztve
fénylő hullámok közepén bebolyongja a tengert.
Nem láttak soha más partot sem a földi halandók,
nem volt mély árkokkal a város körbekerítve,
nem volt bronz hadikürt, görbített trombita sem szólt,
nem volt harci sisak, sem kard és hadseregek sem:
gyöngéd békességben időztek a földön a népek.
Kényszer nélkül szülte a föld bőségadományát,
testét nem sebzette kapák dühe és eke éle.
Éppen elég is volt, ami önként nőtt eleségül,
bokrokról tépték a gyümölcsöt, vagy hegyi epret
és somot és tüskék közt bújt szedret szedegettek,
meg makkot, Jupiter sátras tölgyfája teremte.
Folytonosan kikelet ragyogott, langy szél simogatta
sorra a mag nélkül sarjadt szirmok sokaságát.
Szántani nem kellett, termett önként is a szántó,
sőt, bevetetlen földön aranylott dúsan a búza,
tejfolyam-ár zubogott, nektárfolyamok kanyarogtak,
zöld tölgygallyakról csöppen le a lomha, arany méz.
Ám Saturnust végül a Tartarus éje benyelte,
és így trónra került Jupiter, s eljött az ezüstkor.
Rosszabb, mint az arany, sokkal jobb, mint a vörös bronz.
És az örök kikelet folyamát Jupiter negyedelte:
tél jött, nyár született, s a hideg-meleg őszi időszak,
röpke tavasz: most már négy évszak kergeti egymást.

Ekkortájt izzott legelőször a tűzben az ég is,
ekkor a szél révén jégpáncél nőtt a vizekre,
ekkor kellett lakhely először: házul a barlang
szolgált és sűrű vesszők, hánccok fonadéka,
ekkor szántották fel először a földet a magnak,
s ekkor nyögtek először az ökrök húzva a jármot.
Harmadszorra a bronz ivadék kora is beköszöntött,
lelke vadabb volt, és fegyvert forgatni nem átalált,
ám nem volt romlott. De a nyers vas korszaka tört rá,
és beözönlött minden bűn megrontva a földet,
elmenekült a szemérem, hűség és az igazság,
ármány, fondorlat, csel jött a helyére azonnal,
és az erőszak, a birtokvágy bujasága kísérte.
Matrózszem sose látta szelekbe feszült a vitorla,
hegyháton nőtt fák törzsét ringatta folyóhab,
s csónakokat küldtek sose látott vízre hajózni.
És, mi közös volt eddig, akárcsak a lég vagy a napfény,
földmérők osztották föl mezsgyéekkel a földet.
Már nem csak gabonát, terményt követeltek a gazdag
földtől, ám zsigeréig fúrtak a mélybe hatolva,
és mit a Styx-árnyak közelében rejteni próbált,
kincseket ástak elő, bűn serkentőit, öléből.
Bányászták a gonosz vasat, és aranyércet, amely tán
még gonoszabb. Harcok törtek ki a vassal, arannyal,
s véres kéz rázott csörgő fegyvert fenyegetve.
Rablásból éltek, rettegve feküdt le a vendég,
vőtől fél az após, testvértől retteg a testvér,
asszonyt ölhet a férj, és férjet gyilkol az asszony,
ádáz mostoha főz a bürökből mérget, az ifjú
vizslatgatja az apja korát: érett a halálra.
Porban a jámborság, és szűz Astraea utolsó
istenként szállt véres földünkről föl az égbe.